

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.07.1996, sp. zn. 3 Cdon 1114/96, ECLI:CZ:NS:1996:3.CDON.1114.1996.1

Číslo: 24/1997

Právní věta: Nejen původní vlastník, ale i osoba, splňující znaky vyjádřené v ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., je oprávněnou osobou ve smyslu ustanovení § 8 odst. 4 a 5 citovaného zákona a je aktivně legitimována k uplatnění nároku podle tohoto ustanovení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.07.1996

Spisová značka: 3 Cdon 1114/96

Číslo rozhodnutí: 24

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Restituce, Zmírnění následků majetkových křivd

Předpisy: 229/1991 Sb. § 4 odst. 1
§ 8 odst. 4 a 5

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Okresní soud v Kutné Hoře rozsudkem z 8. 11. 1993 vyhověl návrhu žalobkyně na zrušení kupní a darovací smlouvy, uzavřené dne 4. 8. 1965 mezi J. Z., otcem žalobkyně, a žalovaným, registrované bývalým Státním notářstvím v Kutné Hoře (sp. zn. RI 428/65), v části týkající se zemědělských pozemků v Z. (ve výroku blíže označených). Žalovaný byl zavázán nahradit žalobkyni náklady řízení a zaplatit státu soudní poplatek.

Krajský soud v Praze k odvolání žalovaného změnil svým rozsudkem z 2. 9. 1994 rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu na zrušení části kupní a darovací smlouvy zamítl. Zároveň zrušil výrok o poplatkové povinnosti žalovaného a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Své rozhodnutí opřel o právní názor, že žalobkyně není aktivně legitimována k žalobě o zrušení smlouvy podle ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění platném v době rozhodování odvolacího soudu. Poukázal přitom na nálezy Ústavního soudu ČR (č. 131/1994 Sb.), podle něhož pojem oprávněné osoby podle ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. je ve vztahu k ustanovení § 4 citovaného zákona pojmem speciálním. Z toho vyvodil, že pro rozhodování o tom, kdo je oprávněnou osobou, nelze použít ustanovení § 4 odst. 1 a 2 tohoto zákona, ale je nutno hledat odpověď na tuto otázku v samotném znění ustanovení § 8 odst. 3 téhož zákona. Z něho pak podle názoru odvolacího soudu lze dojít k závěru, že oprávněnou osobou je pouze ten, kdo daroval pozemky v tísni nebo je bezúplatně převedl v souvislosti s převodem budovy, k níž patřily, tedy původní vlastník pozemků. Tento právní

závěr podpořil ještě odvolací soud srovnáním znění ustanovení § 20 zákona č. 229/1991 Sb., které pro případ smrti nebo prohlášení za mrtvého původního vlastníka živého a mrtvého inventáře odkazuje na ustanovení § 4 odst. 2 tohoto zákona, a stanoví tak nárok dalších oprávněných osob, se zněním ustanovení § 8 odst. 3 citovaného zákona, v němž takový odkaz obsažen není. Proto odvolací soud dovodil, že pojem oprávněná osoba, použitý v ustanovení § 8 odst. 3 citovaného zákona, se vztahuje jen k původnímu vlastníku pozemků.

Rozsudek odvolacího soudu nabyt právní moci dne 26. 9. 1994 a dne 26. 10. 1994 podala proti němu žalobkyně dovolání. Přípustnost dovolání odůvodnila ustanovením § 238 odst. 1 o.s.ř. a jako dovolací důvod uvedla, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Navrhla, aby dovolací soud rozsudek krajského soudu v celém rozsahu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

Nesprávné právní posouzení věci shledávala dovolatelka v chybném výkladu ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. Podle názoru dovolatelky se nálezy Ústavního soudu (č. 131/1994 Sb.) nedotýká platnosti ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.; navíc byl i právní názor vyslovený v onom nálezu odvolacím soudem chybně aplikován. Zákon č. 229/1991 Sb. důsledně rozlišuje mezi pojmy "původní vlastník" a "oprávněná osoba". Argumentace zněním ustanovení § 20 citovaného zákona je podle dovolatelky argumentací proti výroku rozsudku, neboť skutečnost, že zákonodárce rozlišení mezi oběma pojmy zachovává i ve zmíněném ustanovení, svědčí pro závěr, že při použití termínu "oprávněná osoba" měl na zřeteli jiný obsah, než obsah pojmu "původní vlastník". Skutečnost, že předpoklad obsažený v definici oprávněných osob v ustanovení § 4 zákona č. 229/1991 Sb. (osob, jejichž majetek nebo majetek jejich právních předchůdců přešel v rozhodném období na stát), není naplněn u oprávněných osob podle ustanovení § 8 odst. 3 citovaného zákona, je podle dovolatelky zjevnou legislativní chybou, kterou je nutno vyřešit výkladem, neboť jinak by celé ustanovení ztratilo jakýkoli smysl.

Nejvyšší soud svým rozsudkem zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (ve znění zákonů č. 42/1992 Sb., č. 93/1992 Sb., č. 39/1993 Sb., č. 183/1993 Sb. a nálezu Ústavního soudu ČR vyhlášeného pod č. 131/1994 Sb.), tedy ve znění platném v době, kdy rozhodoval odvolací soud, vychází ze skutečnosti, že nositeli či uskutečňovateli majetkových křivd, které mají být tímto zákonem zmírněny, byly především stát a jeho organizace. Proto typickými povinnými osobami jsou právě stát a právnické osoby. Fyzické osoby jsou jimi tehdy, jestliže nabyly věc od státu nebo právnické osoby, jež by byly jinak povinny věc vydat, za současného splnění předpokladu, že k tomuto nabytí došlo za právně nebo morálně neregulérních podmínek (§ 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.). Naproti tomu ustanovení § 8 odst. 3 a 5 citovaného zákona je z tohoto pohledu ustanovením specifickým, neboť zakládá vztah státem či právnickými osobami nezprostředkovaný, a to přímo mezi fyzickými osobami. Tomu odpovídá i specifické pojetí pojmu oprávněné osoby, užitého v tomto ustanovení, vůči obecnému vymezení podle ustanovení § 4 zákona č. 229/1991 Sb.

Z toho, že zákon č. 229/1991 Sb. v ustanovení § 8 odst. 3 formuluje nárok na zrušení smlouvy (její části), vyplývá – pokud by nestanovil nic dalšího – že odpovídající aktivní a pasivní legitimace se ztotožňuje s určením účastníků příslušného hmotněprávního vztahu, tedy s určením účastníků smlouvy. Ustanovení § 8 odst. 3 však v této souvislosti obsahuje výslovnou úpravu aktivní legitimace; nezakládá totiž věcnou legitimaci pro podání návrhu na zrušení smlouvy pouze pro účastníka smlouvy, tj. pro původního vlastníka, ale dává ji oprávněné osobě. Jaký byl úmysl zákonodárce, lze zjistit mj. i historickým výkladem: ve vládním návrhu zákona č. 183/1993 Sb., kterým byl zákon č. 229/1991 Sb. změněn právě v tom ohledu, že do jeho textu bylo vtěleno ustanovení § 8 odst. 3 a 5, nebylo v navrhovaném znění § 8 odst. 3 specifikováno, kdo je aktivně legitimován k podání návrhu na

zrušení smlouvy, avšak důvodová zpráva k této části návrhu uváděla, že je “možno spravedlivě požadovat, aby ten, kdo přijal pozemky, které jiný daroval v tísní a na základě donucení, tyto pozemky vrátil původnímu vlastníkov, nebo aby za ně zaplatil” (srov. tisk 212 Parlamentu ČR – Poslanecká sněmovna 1993, I. volební období). Pokud Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky po projednání tohoto vládního návrhu posléze přijala novelu zákona č. 229/1991 Sb. (zákon č. 183/1993 Sb.), v jejímž textu svěřila oprávnění navrhnout zrušení smlouvy podle ustanovení § 8 odst. 3 nikoli výlučně původnímu vlastníkov, ale oprávněné osobě, učinila tak bezpochyby se zjevným záměrem. Vědomé rozšiřování aktivní legitimace lze ostatně nalézt i při sledování změn, k nimž postupně docházelo ve znění věcně příbuzného ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., a to od aktivní legitimace původního vlastníka (zákon č. 229/1991 Sb., přijatý dne 21. 5. 1991) ve prospěch oprávněné osoby (zákon č. 93/1992 Sb., přijatý dne 18. 2. 1992). Až zákon č. 183/1993 Sb., který byl přijat dne 1. 6. 1993, zakotvil nárok ve smyslu ustanovení § 8 odst. 3, 5 právě jako nárok oprávněné osoby. Ani z hlediska účelu tohoto nároku nelze nalézt důvod pro zpětné zúžení pojmu oprávněné osoby oproti jiným nárokům na pojem původního vlastníka a za srovnatelné situace z hlediska existence majetkové křivdy – nelze z tohoto nároku vylučovat osoby, v nichž se rozdíl mezi původním vlastníkem a oprávněnou osobou ztělesňuje, totiž osoby uvedené v ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb.

Oprávněnou osobou je podle definice z ustanovení § 4 zákona č. 229/1991 Sb. – kromě jiného – ta osoba, jejíž půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, přešly na stát nebo jiné právnické osoby v rozhodném období. Ustanovení § 8 odst. 3, 5 téhož zákona sleduje nápravu křivd odlišných jen potud, že se týká uvedených věcí, které nepřešly na stát nebo jinou právnickou osobou, nýbrž byly převedeny – za okolností vymezených zákonem o půdě – na osobu fyzickou. Pojem oprávněné osoby, který je použit v ustanovení § 8 odst. 3, 5 zákona č. 229/1991 Sb., je sice skutečně vůči ustanovení § 4 téhož zákona pojmem speciálním (jak bylo již výše uvedeno), avšak jen v tom smyslu, že v ustanovení § 8 odst. 3*), 5 neplatí předpoklad, že půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti dotčené osoby, přešly na stát nebo jinou právnickou osobu.

Z toho vyplývá, že nejen osoba uvedená v ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. (původní vlastní), ale i osoba splňující znaky vyjádřené v § 4 odst. 2 téhož zákona, je oprávněnou osobou ve smyslu ustanovení § 8 odst. 3, 5 citovaného zákona, a má tak aktivní legitimaci k uplatnění nároku v tomto ustanovení zakotveného*). Odvolací soud dospěl k jinému závěru a jeho právní posouzení bylo proto nesprávné. Dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o.s.ř. (ve znění před novelizací zákonem č. 238/1995 Sb.) byl dovolatelkou uplatněn opodstatněně, neboť na tomto právní posouzení rozhodnutí odvolacího soudu spočívalo. Rozsudek odvolacího soudu byl proto dovolacím soudem jako nesprávný ve smyslu ustanovení § 243b odst. 1 o.s.ř. zrušen a věc se tomuto soudu vrací k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 o.s.ř.).

Právní názor, vyslovený dovolacím soudem, je pro další řízení závazný (§ 243d odst. 1 o.s.ř.). V novém rozhodnutí bude rozhodnuto znovu o nákladech původního řízení včetně nákladů řízení dovolacího (§ 243d odst. 1 o.s.ř.).

*) nyní § 8 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb.